

Tevfik Efendi (Mehmet Tevfik Durlanık) (1871-1944)

Türk siyasetçi, din alimi, eğitimci ve idareci.

Türk siyasetçi, din alimi, eğitimci ve idareci. 1871'de Kângırı (Çankırı)'da doğmuştur. Çankırı'da müftülük, müderrislik, idare meclisi üyeliği, maarif meclisi başkanlığı ve üyeliği yapmış olan Hazimiye Medresesi (Çankırı Buğday Pazarı Medresesi) banisi Sûfîzâde Mustafa Hazım Efendi'nin oğludur. Yerel kaynaklarda annesinin Çankırı-Yapraklı'dan Nazife Hanım olduğu belirtilmektedir. Adı, Osmanlı Devleti arşiv kayıtlarında Hacı Tevfik Efendi, Müftüzade Hacı Tevfik Efendi, Kengirilizade Hacı Tevfik Efendi ve Meclis Mazbatasında Mehmet Tevfik Efendi olarak geçmektedir. Meclis'te Hacı Tevfik Efendi ismiyle anılmış ve Soyadı Kanunu ile Durlanık soyadını almıştır. İsmail, Hacı Ali, Salih ve Hüseyin adlarında 4 erkek kardeşinin olduğu bilinmektedir. Evli ve 7 çocuk sahibidir.

İlk ve orta öğrenimini Çankırı Rüştîyesinde 1887'de tamamlamış ve ardından İstanbul Fatih Medresesinde eğitim ve öğrenim görüp 1896'da icazet almıştır. Bir süreliğine Selanik ve civarında vaizlik yaptıktan sonra Çankırı'ya dönmüştür. 1899'da Çankırı Maarif Meclisi üyeliğinde bulunmuş, 1899-1903'te Hazimiye Medresesinde müderrislik yapmış ve 25 Mart 1903'te halkın seçimi ile Sinop Müftülüğüne getirilmiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı kayıtlarında tayin tarihi 24.5.319 olarak belirtilmiştir). Müftülükle beraber Sinop Alâiye Medresesi Müderrisliği ve Alâiye Camii kürsü şeyhliği vazifelerini de üstlenmiştir.

Sinop'ta bulunduğu esnada, yasak olan bir toplantının tertipçisi olduğu iddiasıyla 21 Nisan 1906'da görevden alınarak Çankırı'ya sürgün edilen Tevfik Efendi, 15 Şubat 1907'de bu defa Fizan'a sürgün edilmiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı kayıtlarında Fizan'a sürgün tarihi 28.10.324 olarak belirtilmiştir). Fizan'dan kaçarak Fildişi sahillerine varmış ve buradan, önceden tanıdığı bir İngiliz armatörün şilebiyle İngiltere'ye ve oradan Fransa'ya geçmiştir. Paris'te bulunduğu dönemde II. Meşrutiyet'in ilanını haber alması üzerine Çankırı'ya dönmüştür. 1908 seçimlerinde I. Dönem Meclis-i Mebusanına Çankırı Milletvekili (Bağımsız) olarak seçilmiştir. Mecliste Evkaf ve Defter-i Hâkanî Komisyonu Başkanlığına getirilerek, Defter-i Hâkanî (Tapu-Kadastro) İdaresinin yeniden düzenlenmesiyle görevlendirilmiştir. Bu dönemde Fizan'a sürgün edilme hadisesinin de peşini bırakmayan Tevfik Efendi, dönemin Çankırı Mutasarrıfı Cevdet Paşa aleyhinde, Paşa'nın kendisine karşı beslediği garez neticesinde ve gerçeklerle bağdaşmayan isnatlarla Fizan'a sürülmesine sebep olduğuna dair ilgili makamlara birçok kez şikâyette bulunmuş ve adaletin yerini bulması istemiyle dava açmıştır. Mahalli adliyece yapılan tahkikatta bir bulgu elde edilememesi üzerine tahkikat evrakı bu sefer Şura-yı Devlete gönderilmiş ve burada yapılan tahkikat neticesinde, sürgüne sebep olduğu anlaşılan Cevdet Paşa'nın muhakeme altına alınmasına karar verilmiştir.

1912'de II. Dönem Meclis-i Mebusânı seçimlerinde yeniden Çankırı Milletvekili (Bağımsız) seçilen Tevfik Efendi, Meclisin feshedilmesi üzerine Hazimiye Medresesinde müderrislik yapmaya başlamıştır. Kasım 1914'te Bidayet Mahkemesi Üyeliğine seçilmişse de 14 Aralık 1914'te belirsiz bir siyasi nedenle Mahkeme Heyetiyle birlikte görevden uzaklaştırılmıştır. Suçsuz olduğunun anlaşılması üzerine göreve iadesine karar verilmişse de memuriyete geri dönmeyerek müderrislik ve vaizliğe devam etmiştir. 1 Ocak 1919'da İl Genel Meclisi Üyeliğine seçilen Tevfik Efendi, 20 Nisan 1919'da Çankırı Müftülüğüne getirilmiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı kayıtlarında tayin tarihi 14 Temmuz 335 olarak belirtilmiştir). Müftülük görevi devam ettiği esnada 1919'da yapılan Meclis-i Mebusân seçimlerinde bir kez daha

Çankırı Milletvekili olarak seçilmiştir. Siyasi hasımları bu dönem zarfında da Tevfik Efendi'yle uğraşmayı sürdürmüşlerdir. Kendisinin Hürriyet ve İtilaf Partisi üyesi olduğuna, Partililerin desteğiyle İl Genel Meclisi Üyeliğine getirildiğine ve usulsüz biçimde Milletvekili seçildiğine dair ilgili makamlara birçok kez şikâyetle bulunmuş, tahkikat neticesinde Tevfik Efendi'nin ilim ve irfanı sahibi biri olarak bulunduğu makamlara hakkıyla geldiği vurgulanarak, hakkındaki ithamların asılsız olduğuna karar verilmiştir.

Ocak 1920'de Meclise katılan fakat İstanbul'un işgali sonrasında Meclisin feshedilmesi üzerine İnebolu yoluyla Çankırı'ya gelen Tevfik Efendi, yeniden Çankırı Müftülüğüne seçilmişse de Heyet-i Temsiliye'nin talimatına uyarak Ankara'ya gelmiştir. 21 Temmuz 1920'de tezkeresini Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunmuş ve 24 Temmuz 1920'de Meclis Genel Kuruluna Çankırı Milletvekili olarak tanıtılmıştır. Mecliste Birinci Gruba kayıtlı olmakla birlikte Gruptan bağımsız hareket eden milletvekillerinden biri olmuştur. 21 Eylül 1920'de Konya İstiklâl Mahkemesi Üyeliğine seçilmiş (73 oyla) ve Mahkemenin faaliyette süresince (1 Ekim 1920-18 Şubat 1921) görevde kalmıştır. Birinci Mecliste İrşad, Şer'îye-Evkaf, İktisat, Anayasa, Tapu-Kadastro Komisyonlarında ve Memurin Muhakemât-ı Tetkik Kurulunda bulunmuş; II. Yasama Yılında Tapu-Kadastro Komisyonunun, III. Yasama Yılında Şer'îye-Evkaf Komisyonunun Başkanlığını yapmıştır. Kapalı oturumlarda 10, açık oturumlarda 84 defa söz alan Tevfik Efendi ayrıca 1 Yazılı Soru Önergesi (Şehre gelen yakacak maddelerinin her eli silah tutan tarafından zapt ve az bedel ile sahibi mağdur edildiğinden bunun önlenmesi ile ahaliye özellikle köylülere geliş-gidiş serbestliği temin edilmesine ve ülkedeki zaruri ihtiyaç maddeleri buhranının önüne geçilmesine dair), 5 Önerge (1-Meydana gelen depremde dolayı İtalya Parlamentosuna bir telgraf gönderilmesine dair, 2-Tıbbiye öğrencilerinin millete olan sadakatlerini bildiren mektuplarının Mecliste okunmasına dair, 3-Paris'te temeli atılan camii şerif dolayısıyla Fransa Parlamentosu ile Paris Belediye Başkanlığına teşekkür edilmesine dair, 4-Ülkede koşum hayvanlarına fevkalade ihtiyaç duyulduğundan, dışarıdan ithal edilecek her türlü koşum hayvanının resimden istisna tutulmasına dair kanun tasarısının öncelikli olarak müzakere edilmesine dair, 5-Yoklamaların yapılış tarzına dair) ve arkadaşlarıyla birlikte 1 Kanun Teklifi (Müftülerin fetva veremeyecek derecede düşkün ve hasta oldukları kesinlik kazanmadıkça emeklilik muamelelerinden istisna tutulmalarına dair) vermiştir. Bahsi geçen Kanun Teklifi, 27 Ağustos 1921'de 147 Sayılı Kanun olarak kabul edilmiştir.

Milletvekilliğinin sona ermesinin ardından yeniden hizmet isteminde bulunan Tevfik Efendi, 12 Temmuz 1923'te Çankırı Vaizliğine atanmıştır. 22 Nisan 1925 tarihli ve 144 sayılı TBMM Kararıyla, İstiklal Mahkemelerinde görev alması nedeniyle Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası ile taltif olunmuştur. 18 Kasım 1932'de kendi isteğiyle emekliye ayrılmış ve emekliliğinden sonra Çankırı'da tarımla ve ilimle meşgul olarak yaşamını sürdürmüştür. Çankırı'da, ilminin zekâ ve görgüsünden yüksek oluşuyla ve inkılapçı ruhuyla bilinen, sevilip sayılan bir şahsiyet olan Tevfik Efendi, iki sene süren hastalık evresinin ardından 29 Şubat 1944'te vefat etmiştir.

Mehmet Şah ÖZCAN

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BCA. 30.18.1.1. 1.5.13. 22.07.1920

BOA. BEO.3606-270435. 10.07.1327.

BOA. DH. EUM.AYŞ.11-70. 06.09.1337.

BOA. DH.İ.UM.EK.51-22. 05.08.1337.

BOA. DH.İ.UM.EK.116-84. 14.04.1338.

BOA. DH.İ.UM.EK.117-91. 10.05.1338.

BOA. DH.MKT.2750-32. 04.02.1327.

BOA. DH.MKT.2774-67. 02.03.1327.

BOA. DH.MKT.2892-37. 18.07.1327.

BOA. DH.UMVM.61-73. 13.08.1338.

BOA. İ..HUS.174-65. 07.03.1327.

BOA. ŞD.1682-21. 12.05.1327.

BOA. ŞD.3062-23. 06.06.1327.

İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi

MŞH.SAİD, 5289-01.

Resmi Yayınlar

TBMM Albümü (1920-2010), C 1 (1920-1950), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010.

TBMM Zabıt Ceridesi, D I, C 4 (İ 75, 29.9.1336), C 9 (İ 9, 19.3.1337), C 12 (İ 67, 27.8.1337), C 13 (İ 98, 22.10.1337), C 18 (İ 11, 20.3.1338), C 23 (İ 107, 23.9.1338), C 25 (İ 151, 6.12.1338)

Telif ve Tetkik Eserler

AKTÜRK, Sıraç, **Tanzimat'tan Birinci Dünya Harbi'ne Çankırı Sancağı (1839-1914)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı 2020.

ALBAYRAK, Sadık, **Son Devir Osmanlı Uleması (İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvali)**, C 4-5, Zafer Matbaası, İstanbul 1981.

AYBARS, Ergun, **İstiklâl Mahkemeleri**, Bilgi Yayınevi. Ankara 1975.

BAŞER, Tayyip, **Karatekin Uluları**, Ajans-Türk Matbaası, Ankara 1966.

Çankırı, "Büyük Kayıp", 7 Mart 1944.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi: Millî Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923**, C I, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara.

ÇOKER, Fahri, **Türk Parlamento Tarihi: Millî Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923**, C III: Milletvekilleri Özgeçmişleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara.

DEMİREL, Ahmet, **Birinci Meclis'te Muhalefet: İkinci Grup**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

EZHERLİ, İhsan, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1998) Ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)**, TBMM

Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 1998.

KANSU, Aykut, **1908 Devrimi**, Çev: Ayda Erbal, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.

KANSU, Aykut, **İttihadcıların Rejim ve İktidar Mücadelesi (1908-1913)**, Çev: Selda Somuncuoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.

TARHAN, Murat, **Osmanlı Medrese Sistemi İçerisinde Çankırı Medreseleri Ve Müderrisleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu 2012.

İnternet Kaynakları

https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_95_1_1.pdf (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2023)

https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Mebusan_meclisi_ozluk_dosyalari/K006/D143/G003/SM_143_M_3.pdf (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2023)

[https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=S%20z%20Alanlar&v_altbaslik=&v_mv=TEVF%20K%20EFEND%20%20\(MEHMED%20TEVF%20K%20DURLANIK\)&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=84&v_kullanici_id=20156256&v_gelecek_sayfa=1](https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=S%20z%20Alanlar&v_altbaslik=&v_mv=TEVF%20K%20EFEND%20%20(MEHMED%20TEVF%20K%20DURLANIK)&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=84&v_kullanici_id=20156256&v_gelecek_sayfa=1) (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2023)

[https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=11&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=HACI%20TEVF%20K%20EFEND%20%20\(MEHMED%20TEVF%20K%20DURLANIK\)&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=10&v_kullanici_id=20155592&v_gelecek_sayfa=1](https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=11&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=HACI%20TEVF%20K%20EFEND%20%20(MEHMED%20TEVF%20K%20DURLANIK)&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=10&v_kullanici_id=20155592&v_gelecek_sayfa=1) (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2023)

22/07/2024 tarihinde

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/tevfik-efendi-mehmet-tevfik-durlanik-1871-1944/?pdf=6602> adresinden erişilmiştir